

V Utopii humanita je rituál bestiality. (...) Pro humaniády, panhumanistické rituální hry, jsou vybíráni jednotlivci dokonale imunní proti nákaze duchem; po dlouhou dobu jsou cvičeni ve vzpřímené chůzi, s vydmutou hrudí a vztyčenou hlavou. Je to cirkusácká drezura, odkoukaná od krotitelů zvíře, při níž čtvernožci, zkorumpovaní bičem a cukrem, imitují hrdý postoj a gesta člověka. Kultura napřímila člověka zevnitř, organickou hierarchizací hodnot, vertikálou hlavy, břicha a pohlaví, se srdcem v těžišti. Utopie zná jen napřímenost cirkusáckou: pes, i když chodí po dvou, nenadřadil hlavu pohlaví a břichu, nezvedá zrak ke hvězdám, ale jen sleduje pohyb biče a pach žrádla; sotva opustí manéž, padne úlevou na všechny čtyry.

Autor: Karel Veliký

O snu, který již žijeme... K výročí autorova narození

Josef Šafařík (1907–1992) byl po většinu života důsledný Aussteiger. Roku 1938, tedy krátce po třicítce, se rozhodl z občanského života odejít do ústraní, v němž až na několik kratších „výstupů“ vytrval do smrti: „Věděl jsem, že musím udělat skok do tmy, a buď to bude dobré, nebo zahynu, ale jen tvůrčí práce je pro mě ta jediná,“ vysvětloval někdejší stavební inženýr později. Ve vnitřní emigraci, tu bez řádných dokladů, tu zas bez pracovního poměru (což bývalo trestné), hodně studoval (filosofie, umění etc.) a psal, třebaže publikovat mohl jen vzácně. K jeho zásadním esejistickým pracím patří *Sedm listů Melinovi*, *Člověk ve věku stroje*, *Hrady skutečné a povětrné* a více jak šesti set stránkové *Cestou k poslednímu*, dílo doslova celoživotní, neboť ho psal po čtyřicet let a vydání se dočkal pouhé tři dny před úmrtím! Avšak v této nedlouhé řadě má drobná *Noční můra* místo ještě zcela zvláštní, neboť autor ji jako jedinou svolil zveřejnit až po svém skonu.

Text dokončený roku 1964 má formu dramatického dialogu. Situace je kafkovská („Josef K.“), existenciální („Mersault“). Protagonista, zřejmě autor sám, sní, že je vězněm v cele jakéhosi ústavu. V tom se otevřou dveře a on vychází za zeleným světlem. Ocitá se v sále s poblikávající elektrotechnikou, v jakémsi „řídícím centru“, kde ho osloví ředitel. Již úvod jejich rozhovoru navozuje ovzduší absurdna. Jako by všechno bylo „jinak“, fluidní a paradoxní. Vězeň je spisovatel – umělec a filosof. Ředitel vědec. První se snaží zjistit, kde je. Druhý mu to vysvětluje a v jistém okamžiku zapíná jednu z obrazovek. Objeví se na ní...

ŘEDITEL: Utopie! Zaslíbená země, na jejíž práh jsem lidské pokolení přivedl...

VĚZEŇ: Proč ale všichni lezou po čtyřech?

ŘEDITEL: To je ideální svobodná společnost, společnost bez státu, byrokracie, armády, policie, soudů, věznic, popů, církví... Je to společnost řízená osvobozenými pudy, nezotročenou přirozeností, tedy řízená všemi: je to ideální lidovláda. Jen v pudech je svoboda poznána nutnost. Všichni se podřizují, a přece nikdo není podřízen; všichni se nadřizují, a přece nikdo není nadřizen.

VĚZEŇ: Co ti lidé – či co to je – dělají? Pracují? Nebo sportují? Nebo se rvou? A co je tohle? Proč ten chlap tříská druhého a ten se ani nehne? Nikdo si toho nevšímá. Už ho srazil k zemi a dupe po něm... A ten tady na to třeští s tváří uvařeného raka a... co? Onanuje?... Co to všechno znamená? To se na to budeme jen dívat? Necháme ho umlátit?

ŘEDITEL: (*klidně a věcně*) Zapomínám, že jste o tři tisíce let zpět; (...) Není-li lidství, není ani lidských vztahů. Slova otec, matka, syn, bratr, sestra, ale také přítel, milenka... neříkají už zhola nic. (...) Není ducha, jest jen demagogie,

napalování všech všemi. Kultura kladla rozumné meze populaci. Člověk, hodný toho slova, odmítá žít za nečestných, otrockých, zhovadilých podmínek. Charakter, to byla selekce řádu lidského. Méněcennost, zbabělost a věda se spojily, aby člověk zahynul na život, aby se povrch země zalil fabricky namnoženou protoplasmou a v ní se utopil člověk, osobnost, charakter. To máte jako s vynálezem knihtisku, který v záplavě makulatury utopil slovo.

VĚZEŇ: Je Utopii vůbec něco svaté?

ŘEDITEL: (s žíravou ironií): No přece člověk! Humanita! Láska!

VĚZEŇ: Humanita? Láska?

ŘEDITEL: Ach, příteli, vy toho ještě nevíte! To je přece pýcha Utopie... Utopická kultura, tj. koituskultura: film, divadlo, televise, román... (...) Říkejte si Utopii nonsens nebo pád, je to ale skutečnost, patrně jediná skutečnost. Co máte vy proti této skutečnosti?

VĚZEŇ: Pravdu!

ŘEDITEL: Cože? Snad skutečnost je míra pravdy, či ne? Tvrdíte opak?

VĚZEŇ: Ano, tvrdím opak! Utopie je skutečnost, ale jen ten, kdo ví, že je světem v pádu, má její pravdu a tedy konec konců i její skutečnost.

ŘEDITEL: To je vám potom čerta platné, že znáte pravdu; zahynete i s ní proti těm, kteří mají skutečnost, třebas pravdu nemají.

Autor konfrontuje dvě pojetí světa. Vězeň spisovatel chtěl „svět pro člověka: kulturu“. „Aha, **Řecko!** Vy jste šel k Utopii zpátky, zatímco svět šel dopředu. Teď vás dělí tři tisíce let,“ posmívá se mu ředitel a dodává, že celé vězňovo umění a spisování a z něho plynoucí absurdní sebevědomí stálo na směšné fikci, bral si je od jiné absurdity: „od bohů, bohyň a mús, kteří svou božskou inspirací privilegovali umělce v bytosti nadlidských schopností. Věda učinila této dětinské fikci konec. Jste poslední tvor, který to nevzal na vědomí.“ Aby dodal svým slovům na důležitosti, předvádí vězni audiovizuální možnosti svého pultu: „Nezdá se vám, že má-li vůbec kdo právo aspirovat na všudypřítomnost a vševědoucnost, že je to věda, jediné věda? A ne z božské inspirace ale přímo proti ní.“

Riziko spjaté s vědecko-technickým myšlením novověku bylo autorovým stěžejním tématem, na zdánlivě jasné schéma „směšná fikce“ versus „jedině věda“ záhy padá dlouhý stín, když ředitel přiznává: „Vy jste věřil v Utopii jako režim náboženství a kultury; byl to omyl. Já proti vám věřil v Utopii jako režim vědy a techniky; a byl to taky omyl.“ Neboť techno-věda se člověku vymkla: „Chtěli jsme řídit, a zatím cosi s námi jelo bez řidiče,“ konstatuje ředitel. Kdysi, na počátku, byla věda předmětem člověka, teď se však stal člověk předmětem vědy.

„Ujasněte si toto: Generální štáb byl řízen atomovou bombou, ne naopak, a vůbec nezáleželo na tom, který je to štáb a která Hirošima, jestli modrooká nebo šikmooká. Komu se první octla v rukou, ten byl určen první ji shodit.“ „Co pro Israel vykonala Sodoma, to pro Utopii vykonala Hirošima,“ tvrdí ředitel.

Vězeň už začíná tušit, že ředitel Utopie je Žid. A opravdu!

ŘEDITEL: ... Jsem Ahasver, bludný rozum, ošálený životem i smrtí.

VĚZEŇ: Tedy přece žid?

ŘEDITEL: Vy jste antisemita?

VĚZEŇ: To jsem čekal, že řeknete; žid rozděluje lidi na židy a antisemity; to je celé jeho neštěstí.

Až tato část rozmluvy čtenáři plně otevírá základní kontrapozici mezi (antickým) Řekem a (věčným) Židem.

ŘEDITEL: O Řekovi je známo, že neměl strach z bohů, a příroda ho brzo vymazala z existence. Naproti tomu žid vyslídil recept, kterého příroda užívá; v Jahvovi personifikoval svůj pocit kosmického strachu a příroda mu přiřkla přívlastek „věčný“. (...) Ano, nemýlíte se... Jsem Věčný žid. Nemá smyslu déle to tajit.“

Objasňuje se tím i ředitelův omyl: domníval se, že „příroda je režim rozumu“, avšak byl přírodou poučen, že „ona je režim strachu“. Hodlal přírodu, tj. přirozenost v nás, osvobodit od strachů, a pozdě si uvědomil, že ona touží hlavně po tom, aby byla zbavena rozumu: proto Utopie zbavená kultury (čili institucí) nakonec vypadá tak jak vypadá!

Strach je obecnou emocí vyšších živočichů, ovšem jakási kosmická úzkost je vyhrazena pouze člověku, a to zejména Židovi. Co jiní prožívají v hlavě, má Žid v nervech a krvi: „židovství, to je fyziologie strachu,“ potvrzuje ŘEDITEL: „nevíte-li tohle, nepochopíte ani Franze Kafku, protože jste nepochopil ani Adama. Kafkovo dílo je marné úsilí porozumět strachu, který se odpoutal od rozumu a prosákl všemi tkáněmi těla.(...) To se táhne židovstvím jako jeho dědičný hřích už od Adama. Načež žid inscenuje soudní proces a vynáší nad sebou ortel. Je lhotejno, vynáší-li rozsudek Jahve, nebo amsterdamské synedrium, či soud imaginární; ať Adam nebo Spinoza, Weininger nebo Kafka - vždy jde o totéž: o porušené tabu stromu Poznání, o strach ohrožený rozumem. Neboť Jahve, toť jen krycí jméno pro strach beze jména, bez podoby a lokality, bez identity, jméno pro strach kosmický, přírodní fyziologický“.

Část této úzkosti se na Nežidy přenesla již s **křesťanstvím**, ale teprve poté, co se v Evropě Žid ve spojení s osvícenským racionalismem vymanil z ghetta, začal určovat běh a výměr nového světa: „**einsteinovský** vesmír, **freudovský** pansexus, **marxovský** paradýs,

kafkovská kultura,“ všechny tyto mesianismy se staly „nedílnou součástí“ moderního světa. K tomu **lichva** a všeobecná prodejnost jako norma.

ŘEDITEL: Není náhoda, že formule $E = mc^2$ se zrodila z invence genia židovského; je to v podstatě vědecký přepis Věčného Žida, fyzikální výraz energie, psychologicky zvané strach. Vidíte již tu léčku, do které padl žid i věda a s nimi celý svět?

Jenže proč? Jak se to jen mohlo stát? Tady podává organický výklad oběť ředitelova experimentu

VĚZEŇ: Kultura byla pro žida vždy zamořené území, stejně jako žid pro kulturu. Ostatně pokud jsou kultury zdravé, nemísí se, jako se stykem nemísí tkáně živých těl. Kultury, teprve když odumírají a rozpadají se [což **Nietzsche, George a Spengler** rozpoznali velice záhy!], začnou se prolínat a splývat jako mrtvoly v hromadném hrobě. A splynou k nerozeznání, když se všechny svorně rozpadly a proměnily v humus a hlínu. Vědecká civilisace, toť hromadný hrob antiky, křesťanství, židovství, a dnes již kultur celé zeměkoule. „Sjednotily se“ v hrobě, hnilobou, rozpadem v prach. **Amerika ten hrob vykopala** a po ní kde kdo touží se do něho co nerychleji položit, ba pokud možno ještě rychleji než ona.

A jinde Židovi vmetá do tváře:

Všechno, co vytváříte, zplodil strach, a všechno, co vytváříte, strach nahání. Svět i člověk v něm je proměněn podle vašeho obrazu a osudu, ale summa sumárum je to hegemonie a kosmogonie strachu. Svět stihomamu, svět budovaný, či spíše flikovaný na útěku a pro útěk, proto kamuflovaný tak aby v něm člověka nebylo možno nalézt. Člověk je tu k nepoznání převlékán, maskován, zapírán; zbavován jména, nacionality, identity, domovské příslušnosti; trhán z kořenů, odcizován zemi, mateřštině, kultuře; zaklínán do zvířete, slizu, hlíny, do pomyslných korpuskulí a abstraktních formulí a s ostatním světem taven v herakleitovském tyglíku v amorfní panta rhei! Před čím, či před kým ten divý útěk, k němuž je dnes již stržen celý svět?

Vládne duch negace vší odlišnosti, těl i kultur, plynoucí beztvarosti („fluid-flexi“). Kdepak, žádná „ptolemaiovská země a zvolna se otáčející nebesa, klid a barva bronzu pod nímou modří“ dórského světa (**Benn**) s jeho pěstěním (kultivováním) Útvaru, kde krásné a hrůzné má své pevné místo, kde velké je velké, „pán je pánem a kázeň kázní“ (George). „Řecký Eros, to bylo božství vtělené, proto Řekové neznali ďábla, t. j. strach z Boha; měli, jak jste

sám řekl, náboženství radosti," čelí vězeň řediteli a pokračuje: „Dědičný hřích, toť trauma, smrtelný úraz Erosa, při němž duch přišel o tělo a tělo o ducha.“ Kdo si osvojil **Poesii z Tajného Německa**, dobře ví, o čem tu Židova oběť mluví...

*Josef Šafařík - Noční můra
(„Kurs pro utopisty“ z roku
1964), Vetus Via, 1993*

Pokračování